

Justitieutskottets betänkande

1980/81:35

om anslag till kriminalvården m. m. (prop. 1980/81:100 bil. 5, E, jämte motioner)

ANDRA HUVUDTITELN

Kriminalvården

1. **Kriminalvårdsstyrelsen.** Utskottet tillstyrker regeringens i proposition 1980/81:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkt E 1 (s. 67 och 68) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Kriminalvårdsstyrelsen* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 64 616 000 kr.

2. **Kriminalvårdsanstalterna.** Regeringen har under punkt E 2 (s. 68–72) föreslagit riksdagen att dels godkänna den i propositionen beräknade driftstaten för förvaltning av fastigheter, dels till Kriminalvårdsanstalterna för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 990 989 000 kr.

Motioner

I motion 1980/81:346 av Blenda Littmarck (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till bestämmelser som ökar möjligheterna att skyndsamt häkta narkotikamissbrukare som gjort sig skyldiga till brott.

I motion 1980/81:348 av Blenda Littmarck (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen om kriminalvård i anstalt att *dels* oövevakade permissioner ej meddelas intagna med aktuellt eller pågående narkotikamissbruk, *dels* permittenters insmuggling av narkotika på anstalt resulterar i kännbara inskränkningar i deras permissioner.

I motion 1980/81:420 av Gunilla André (c) och Åke Polstam (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om placering av personer dömda för grova narkotikabrott i speciella anstalter.

I motion 1980/81:422 av Ann-Cathrine Haglund m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en utvärdering av verksamheten med narkotikafria avdelningar på vissa anstalter,

2. att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till utredningen rörande permissioner från kriminalvårdsanstalter m. m.

I motion 1980/81:423 av Rune Torwald (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande behovet av en översyn av lagstiftning m. m. beträffande straffverkställighet för dem som begått narkotikabrott eller narkotikaförseelse.

I motion 1980/81:682 av Sven Johansson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär utredning om åtgärder för bättre rehabilitering av intagna på fängvårdsanstalt enligt de riktlinjer som anges i motionen.

I motion 1980/81:684 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås, såvitt nu är i fråga,

1. att riksdagen beslutar att under förevarande anslag anvisa ett med 509 000 kr. i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp avseende biblioteksverksamhet.

2. att riksdagen uttalar och hos regeringen hemställer om åtgärder och förslag i syfte att åstadkomma en humanisering av situationen på landets kriminalvårdsanstalter i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motion 1980/81:887 av Arne Lindberg (c) och Ulla Ekelund (c) hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen föreslagits om straff för narkotikabrott. I detta betänkande behandlar utskottet i motionen upptagna frågor om straffverkställighet.

I motion 1980/81:892 av Mårten Werner (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag till stränga påföljder för narkotikabrott. I detta betänkande behandlar utskottet i motionen upptagna frågor om straffverkställighet m. m.

I motion 1980/81:1180 av Birgitta Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen framhållits om kriminalvårdsanstalten i Tidaholm.

I motion 1980/81:1184 av Arne Nygren (s) och Lilly Bergander (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift

1. att skyndsamt pröva frågan om särskiljande av de grova narkotikabrottslingarna på fängelserna från det mindre belastade klientelet, enligt målsättningar som utvecklats i motionen samt

2. pröva behovet av lagändringar för samhällsskyddet mot bl. a. narkotika på anstalter för grova narkotikabrottslingar.

I motion 1980/81:1913 av Rune Gustavsson m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om särbehandling och särskilda kriminalvårdsanstalter för dem som dömts för grova narkotikabrott (yrkande 2).

Utskottet

Budgetfrågor, biblioteksverksamhet m. m.

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär att anslaget höjs från 863 280 000 kr. till 990 989 000 kr. I propositionen uppger departementschefen att den uppgående tendensen i beläggningen på kriminalvårdsanstalterna har fortsatt under år 1980. Han redovisar vidare en undersökning enligt vilken andelen domar med frihetsberövande påföljd ökar och strafftiderna tenderar att bli längre. Med hänsyn till utvecklingen inom anstaltsorganisationen har anslaget inte beräknats enligt besparingsalternativet.

Såvitt gäller anslagsposten avseende biblioteksverksamhet innebär regeringens förslag en höjning med 74 000 kr. till 1 200 000 kr.

I motion 684 föreslås att anslagsposten höjs med 509 000 kr. utöver vad regeringen har föreslagit (yrkande 1). Motionärerna anför bl. a. att de kommunala biblioteken måste ges full kostnadstäckning; annars riskerar de intagna att gå miste om bibliotekens tjänster.

Biblioteksverksamheten vid kriminalvårdsanstalterna och de allmänna häktena sköts av kommunerna genom folkbiblioteken. Verksamheten regleras genom avtal mellan biblioteken och kriminalvårdsstyrelsen. Ersättning till biblioteken utgår med generella belopp per vårdplats och år. År 1980 var den generella ersättningen 225 kr. för häktesplats, 115 kr. för slutna rixanstaltsplats, 90 kr. för slutna lokalanstaltsplats och 50 kr. för öppen rixanstaltsplats och öppen lokalanstaltsplats. Den genomsnittliga kostnaden per plats var för häktesplatserna 695 kr., för de slutna rixanstaltsplatserna 436 kr., för de slutna lokalanstaltsplatserna 240 kr. och för de öppna anstaltsplatserna 127 kr. Full kostnadstäckning utgår endast beträffande fyra anstalter.

Frågan om biblioteksverksamheten vid anstalterna har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast år 1978 (JuU 1977/78:31 p. 2 s. 9 f, se även JuU 1973:15 s. 18 f, JuU 1976/77:29 p. 2 s. 12 f).

Utskottet framhöll år 1978 betydelsen av en väl fungerande biblioteksverksamhet och uttalade att det är angeläget att den kommunala biblioteksverksamheten kan hållas på godtagbar nivå. Med hänvisning till det statsfinansiella läget avstyrkte utskottet dock bifall till motioner om ökade resurser för och upprustning av biblioteksverksamheten. Riksdagen följde utskottet som vidare yttrade.

Med hänsyn till angelägenheten av att biblioteksservicen vid anstalterna ej försämrats vill utskottet tillägga följande. Genom överenskommelser mellan kriminalvårdsstyrelsen och kommunerna, eventuellt genom revidering av förefintliga avtal, bör tillgängliga medel kunna disponeras där de bäst behövs, framför allt i slutna rixanstalter och häkten. De som är intagna på lokalanstalt bör såsom utskottet också framhöll förra året kunna beredas tillfälle att själva göra boklån i kommunernas bibliotek.

I 1979 års budgetproposition uttalade chefen för justitiedepartementet att den biblioteksverksamhet som bedrivs inom kriminalvården är betydelsefull, särskilt i fråga om slutna anstalter och häkten. Departementschefen anförde vidare att det enligt hans uppfattning var angeläget att verksamheten kunde bibehållas (prop. 1978/79:100, bil. 5 s. 94).

Utskottet vill, när frågan om biblioteksverksamheten nu återkommer, framhålla det önskvärda i att de som är intagna på kriminalvårdens anstalter och på de allmänna häktena åtnjuter samma biblioteksservice som andra medborgare. Det statsfinansiella läget medger dock enligt utskottets mening inte att under förevarande anslag ytterligare medel än de regeringen har föreslagit anvisas för ändamålet. Utskottet vill dock i sammanhanget framhålla angelägenheten av att prioriteringarna inom verksamhetsområdet görs så att medlen kan disponeras särskilt vid slutna anstalter och häkten.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 684 i nu behandlad del.

Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning. Utskottet har ingen erinran mot den av departementschefen beräknade driftstaten för förvaltning av fastigheter.

Narkotikaproblemen

Narkotikaproblemen inom kriminalvårdens anstalter berörs i nio motioner. Önskemål om bl. a. en skärpning av reglerna om permissioner, besök, brevgranskning och telefonanvändning för dem som har dömts för narkotikabrott eller som är narkotikamissbrukare framställs i motionerna 348, 420, 422, 887, 892 och 1913. I motionerna 420, 422 och 1913 tas också, liksom i motionerna 423, 682 och 1184, upp frågan om anstaltsplaceringen av dem som har dömts för grova narkotikabrott eller som är narkotikamissbrukare; den bärande tanken i dessa motioner är att det aktuella klientelet bör avskiljas från andra intagna i särskilda avdelningar på anstalterna eller i särskilda anstalter. I motion 422 begärs också en utvärdering av verksamheten med narkotikafria avdelningar på vissa anstalter.

Som utskottet tidigare i år uttalat (JuU 1980/81:25 s. 44) ser utskottet med stor oro på den utbredning som narkotikamissbruket i samhället fått och på den utveckling av narkotikabrottsligheten som svarar häremot. Ökningen av narkotikamissbruket och av antalet uppdagade narkotikabrott påverkar i hög grad också förhållandena inom kriminalvården; många av dem som tas in på kriminalvårdsanstalterna är missbrukare och ett ökande antal intagna avtjänar långa fängelsestraff för grova narkotikabrott.

En självklar strävan inom kriminalvården måste enligt utskottets mening vara att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika. Lika självklart är att missbrukare avskärs från tillförsel av droger och i stället får vård för sitt missbruk.

I lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt ges inte några uttryckliga regler om att vid anstaltsplacering narkotikamissbrukare skall avskiljas från andra intagna. De strävanden i den riktning som pågår har sin grund bl. a. i ett av riksdagen år 1978 antaget förslag om väsentligt ökade insatser mot narkotikamissbruket (prop. 1977/78:105, SoU 36, rskr 363). Riksdagens beslut innebar bl. a. att man inom kriminalvården borde inleda försöksverksamhet som innebär att de intagna i ökad utsträckning differentieras efter sitt narkotikaberoende. Bl. a. kan grova missbrukare vid upprepad narkotikapåverkan skiljas från övriga intagna och placeras på avdelningar med större säkerhetsgrad och slutenhet.

Utöver den nu berörda försöksverksamheten pågår f. n. försök med små narkotikafria avdelningar vid riksanstalterna Hinseberg, Hall och Malmö, sammanlagt 45 platser. Vid kommande årsskifte beräknas en planerad narkotikafri avdelning kunna tas i bruk vid kriminalvårdsanstalten Härlanda. Försöksverksamheten med en särskild behandlingskedja för intagna med narkotikaproblem, det s. k. Österåkerprojektet, har bedrivits i snart tre år. F. n. disponeras för projektet 38 platser vid kriminalvårdsanstalten Österåker. I detta sammanhang bör också nämnas det särskilda försök som pågår i Stockholms och Uppsala län med s. k. kontraktsvård för narkotikamissbrukare som har begått brott (prop. 1978/79:182, JuU 39).

Möjligheterna att differentiera de intagna efter narkotikaberoende och behandlingsbehov är i hög grad beroende av beläggningssituationen inom kriminalvården. Denna är f. n. dock mycket ansträngd. Anstalternas utformning och karaktär spelar i sammanhanget också en betydelsefull roll. Särskilt de slutna lokalanstalterna med små avdelningar som har tagits i bruk på senare tid såsom kriminalvårdsanstalterna i Helsingborg och Umeå synes vara mycket ändamålsenliga från den synpunkt som det här gäller. I takt med att ytterligare anstalter av detta slag tas i bruk (Borås, Huddinge, Täby, Karlskoga och Kristianstad) kommer möjligheterna att differentiera de intagna att på sikt ytterligare förbättras.

Ansträngningarna att dela upp de intagna efter narkotikaberoende och behandlingsbehov har fått stöd genom en nyligen genomförd ändring i lagen om kriminalvård i anstalt. Genom ändringen, som trädde i kraft den 1 januari 1981, infördes en ny bestämmelse om rätt att förelägga en intagen att lämna urinprov även om man inte har någon direkt misstanke om att han är narkotikapåverkad (prop. 1980/81:1, JuU 8, rskr 32, SFS 1980:930). Här kan också nämnas den successivt utbyggda verksamhet med visitationspatruller som bedrivs för att förhindra insmuggling och förekomst av bl. a. narkotika på anstalterna. F. n. finns sju visitationspatruller. Dessa är i första hand avsedda för de anstalter där de är placerade men kan vid behov också användas på andra anstalter.

Narkotikaproblemen inom kriminalvårdens anstalter aktualiserar inte bara frågan om en differentiering av intagna efter narkotikaberoende och behandlingsbehov utan också frågor om placering och behandling av dem

som har dömts för grova narkotikabrott; det handlar ju här om personer som kan befaras vilja fortsätta sin brottsliga verksamhet också under straffverkställigheten.

Det är enligt utskottets uppfattning naturligt att straffverkställigheten för dem som är dömda för grova narkotikabrott många gånger ges ett annat innehåll än annars. Det gäller särskilt intagna som har dömts till långa fängelsestraff. I lagen om kriminalvård i anstalt finns regler på området som innebär att sådana intagna skall placeras på sluten rixanstalt eller i förekommande fall i specialavdelning på sådan anstalt och som begränsar möjligheterna till permissioner och andra kontakter med yttervärlden.

När det gäller förekomsten av narkotika inom kriminalvårdens anstalter skall här erinras om att utskottet tidigare under innevarande riksmöte, i samband med behandlingen av motioner i ämnet, slagit fast att det inte är godtagbart att intagna som är dömda för grova narkotikabrott under anstaltstiden inte kan avhållas från att bedriva narkotikahandel ute i samhället (JuU 1980/81:4). Utskottet framhöll i sammanhanget att en skärpning av verkställighetsreglerna kan framstå som motiverad. En sådan skärpning kan dock enligt vad utskottet underströk komma i konflikt med de principer som präglar svensk kriminalvård och som går ut på att, så långt det är möjligt med hänsyn till kravet på samhällsskydd och differentiering, främja de intagnas samhällsanpassning och motverka de skadliga följderna av fängelsestraffet.

Att göra en avvägning mellan de motstående intressen som sålunda finns ankommer på en föregående år tillkallad särskild utredning med uppdrag att undersöka vissa frågor rörande permissioner från kriminalvårdsanstalter m. m., permissionsutredningen (Ju 1980:03). I direktiven (kommittéberättelsen 1981 del II s. 23) anges att utredningen har att uppmärksamma frågan om val av anstalt eller anstaltsavdelning för sådana intagna som har gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott eller annan allvarlig brottslighet samt tillämpningen av bestämmelserna om brevgranskning, telefonsamtal och besök beträffande den nämnda kategorin intagna. Utredningen beräknas redovisa resultatet av sitt arbete under första halvåret 1981.

Det kan här tilläggas att kriminalvårdsstyrelsen i februari 1981 tillsatt en ledningsgrupp för samordning av verkets åtgärder mot narkotikamissbruk på kriminalvårdsanstalterna. Ledningsgruppen har till uppgift bl. a. att förtlöppande följa omfattningen och spridningen av missbruket, att föreslå åtgärder mot missbruk samt att följa den lagstiftning som berör åtgärder mot missbruk inom kriminalvården.

För bedömningen av inriktningen av de fortsatta satsningar på området som bör göras kan det, i linje med vad som anförs i motion 422, vara av värde att den i det föregående berörda, pågående försöksverksamheten utvärderas. Enligt vad som har upplysts för utskottet sker f. n. också en sådan utvärdering inom kriminalvårdsstyrelsens utvecklingsenhet. Någon åtgärd

med anledning av motionsyrkandet i detta hänseende påkallas således inte, och utskottet avstyrker bifall till motion 422 i denna del.

I anslutning till de övriga här aktuella motionsspörsmålen vill utskottet framhålla angelägenheten av att ansträngningarna att bemästra narkotikaproblemen inom kriminalvårdsanstalterna fullföljs med all kraft. Ett riktmärke härvidlag måste enligt utskottets mening vara att intagna utan narkotikaproblem inte skall behöva komma i kontakt med narkotika, att missbrukare avskärs från tillförsel av droger och att intagna förhindras från att bedriva narkotikahandel inom anstalterna och ute i samhället.

När det gäller de frågor som tas upp i de aktuella motionerna kan utskottet konstatera att dessa frågor i allt väsentligt är föremål för det utredningsarbete som nyss har omnämnts. Särskilt intresse tilldrar sig härvidlag enligt utskottets mening frågan om val av anstalt eller anstaltsavdelning för sådana intagna som, oavsett om de själva är narkotikamissbrukare eller ej, har gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott. I denna fråga vill utskottet framhålla att det är ett starkt intresse att sådana intagna effektivt särskiljs från andra kategorier intagna.

Vad utskottet med anledning av motionerna 348, 420, 422, 423, 682, 887, 892, 1184 och 1913 uttalat om narkotikaproblemen inom kriminalvårdsanstalterna bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Häktning och anhållande av narkotikamissbrukare

I motion 346 efterlyses ökade möjligheter att skyndsamt häkta narkotikamissbrukare som har gjort sig skyldiga till brott.

I motion 892 efterlyses ökade möjligheter att anhålla narkotikamissbrukare.

De grundläggande reglerna om häktning och anhållande finns i 24 kap. rättegångsbalken och innebär i huvudsak följande.

För att någon skall kunna häktas krävs att han är på sannolika skäl misstänkt för brott av viss svårhetsgrad. Dessutom krävs att det föreligger fara för att den misstänkte flyr, undanröjer bevis eller återfaller i brott. Frågan om det finns skäl att häkta en person som är misstänkt för brott skall bedömas med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden och andra omständigheter. Syftet med reglerna om häktning i sådana fall då det föreligger flyktfara eller fara att den misstänkte undanröjer bevis är att säkerställa att rättegång och straffverkställighet skall kunna genomföras. Regeln om häktning på grund av fara för återfall i brott motiverades när den tillkom med att starka praktiska skäl talade för att på det sättet ge skydd åt den som hotades med brottsliga handlingar från den misstänktes sida (SOU 1938:43 s. 298).

Anhållande är en förberedande åtgärd för häktning. Som regel skall det därför finnas häktningsskäl för att anhållande skall få ske. I vissa fall kan dock anhållande ske även om häktningsskäl inte föreligger.

År 1974 tillkallade chefen för justitiedepartementet en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna om häktning. Utredningen avlämnade år 1977 betänkandet (SOU 1977:50) Häktning och anhållande.

Regeringen beslutade nyligen en proposition med förslag till vissa ändringar i reglerna om häktning och anhållande.

Av vad som har sagts nu framgår att riksdagen inom kort kommer att få ta ställning till reglerna om häktning och anhållande i ett större sammanhang. Därför saknas enligt utskottets mening skäl för riksdagen att påkalla någon åtgärd med anledning av de i motionerna 346 och 892 väckta frågorna om häktning och anhållande. Utskottet avstyrker således bifall till motion 346 och motion 892 i här aktuell del.

Mindre anstaltsavdelningar

I motion 684 anges en minskning av storleken på bostadsavdelningarna vid kriminalvårdsanstalterna som en angelägen reform för att åstadkomma en humanisering av situationen på anstalterna.

I motion 1180 föreslås att en tidsplan skall läggas fram för byggande av mindre anstaltsavdelningar vid kriminalvårdsanstalten Tidaholm. Enligt motionärerna krävs mindre avdelningar för att arbetsmiljön skall kunna förbättras. Vidare skulle enligt motionärerna mindre avdelningar innebära att personalen gavs bättre möjligheter att påverka de intagna i rehabiliterande riktning.

Kriminalvårdsanstalten Tidaholm är en sluten riksanstalt med nominellt ca 170 platser. Den togs i bruk under senare delen av 1950-talet. Anstalten var avsedd för ett fängelseklientel med begränsat behandlingsbehov. Byggnadsmässigt är den anpassad för en verksamhet som väsentligen inriktas på industriell produktion. Bostadsavdelningarna är inrymda i fem enplans vinkelhus med plats för två 20-mannagrupper i varje.

Frågan om anstaltsavdelningarnas storlek har varit föremål för överväganden vid åtskilliga tillfällen under senare år. Utredningen om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter förordade i betänkandet (SOU 1977:76) Personalen vid kriminalvårdens anstalter att antalet platser vid kriminalvårdsanstalternas bostadsavdelningar skulle minskas till 10–15 per avdelning. I betänkandet (SOU 1979:4) Avskildhet och gemenskap inom kriminalvården föreslog också isoleringsutredningen en minskning av platsantalet vid vissa anstalter. Beträffande bl. a. anstalten Tidaholm föreslogs att antalet platser vid bostadsavdelningarna skulle minskas från 20 till 14.

En inom justitiedepartementet tillsatt arbetsgrupp avgav år 1979 en promemoria (Ds Ju 1979:9) Platstillgång och platsbehov vid kriminalvårdens anstalter. Arbetsgruppen uttalade bl. a. att det var mycket angeläget att minska storleken på bostadsavdelningarna vid i första hand kriminalvårdsanstalterna Hall, Tidaholm och Norrtälje. Arbetsgruppen fann dock att

beläggningssituationen inte medgav sådana platsreduceringar. I förra årets budgetproposition redogjorde chefen för justitiedepartementet för arbetsgruppens förslag. Han anslöt sig härvid till arbetsgruppens uppfattning att avdelningarnas storlek borde minskas vid vissa anstalter, i första hand Hall, Tidaholm och Norrtälje. Han ansåg dock – liksom arbetsgruppen – att beläggningssituationen inte medgav de platsreduceringar som inrättandet av mindre anstaltsavdelningar skulle kräva. Han pekade också på vissa aktuella reformer inom kriminalvården som enligt hans mening var ägnade att minska beläggningen på anstalterna (prop. 1979/80:100, bil. 5 s. 79 f).

Kriminalvårdsstyrelsen har i sina anslagsframställningar vid flera tillfällen fört fram önskemål om en minskning av platsantalet vid vissa anstalter, bl. a. vid Tidaholmsanstalten.

Frågan om att minska platsantalet vid avdelningarna på vissa anstalter har också behandlats av utskottet vid flera tillfällen (JuU 1977/78:31 p. 2 s. 5 f, JuU 1978/79:32 p. 2 s. 16 f, JuU 1979/80:34 p. 2 s. 7 f). Utskottet har därvid i princip ställt sig bakom önskemålet att minska bostadsavdelningarnas storlek och därigenom åstadkomma förbättringar för personal och intagna vid bl. a. anstalten Tidaholm. Utskottet har dock funnit att budgetläget inte medgett att medel ställs till förfogande för ändamålet. Utskottet har vidare ansett att beläggningssituationen varit sådan att det inte varit möjligt att göra de platsreduceringar som krävs för att få till stånd mindre anstaltsavdelningar. Vid förra riksmötet utgick utskottet från att frågan prioriterades vid den fortsatta planeringen av anstaltsbeståndet.

Enligt utskottets mening är det statsfinansiella läget inte heller i år sådant att det är möjligt att minska platsantalet vid de berörda kriminalvårdsanstalterna. Härtill kommer att beläggningssituationen har förvärrats. Utskottet vill dock även i år betona att det är angeläget att frågan prioriteras vid den fortsatta planeringen av anstaltsbeståndet. Någon särskild tidsplan i enlighet med förslaget i motion 1180 behövs enligt utskottets mening inte.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 684 i nu behandlad del och motion 1180.

Studiemöjligheter

I motion 684 begärs en utökning av antalet studieledare. Enligt 10 § lagen om kriminalvård i anstalt skall intagen som har behov av utbildning eller undervisning beredas möjlighet därtill under arbetstid, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar. Kriminalvårdsstyrelsens strävan är att de intagna skall ha tillgång till samma val av undervisning som andra samhällsmedborgare, och målet är att under en femårsperiod utveckla utbildningsverksamheten till att omfatta minst 10 % av den disponibla sysselsättningstiden. Utbildning bedrivs f. n. vid ett fyrtiotal anstalter. Undervisningen handhas nästan uteslutande av samhällets ordinarie utbildningsanordnare.

Tjänst som studieledare finns inrättad vid fjorton anstalter. Vid vissa av dessa anstalter är studieverksamheten av sådan omfattning att studieledarna inte ensamma kan fullgöra sina arbetsuppgifter. Därför har kriminalvårdsstyrelsen vid tolv anstalter avdelat tjänstemän för att biträda studieledarna, s. k. studieassistenter. Detta har kunnat ske genom bl. a. omprioriteringar av resurser. Kriminalvårdsstyrelsen undersöker möjligheten att genom omdisponeringar anskaffa nödvändigt löneutrymme vid andra anstalter. Kriminalvårdsstyrelsen har i sin *anslagsframställning för budgetåret 1981/82* föreslagit att tolv tjänster som studieassistenter – vilka i budgetpropositionen genom en misskrivning har kommit att benämnas studieledare – inrättas för att få enhetlig benämning och lönesättning för de nyss nämnda befattningshavare som biträder studieledarna.

Utskottet vill framhålla att, såsom kriminalvårdsstyrelsen har angett, strävan bör vara att de intagna vid kriminalvårdsanstalterna skall ha tillgång till samma urval av undervisning som andra samhällsmedborgare. Vad gäller frågan om en utökning av antalet studieledare har enligt utskottets mening inte kommit fram något som tyder på att det f. n. skulle finnas ett sådant behov därav som anges i motionen. Någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsönskemålet i denna fråga är därför inte påkallad.

Fritidsassistenter

I motion 684 anges att en utökning av antalet fritidsassistenter är nödvändig för att ge de intagna en mera meningsfull fritid. Isoleringsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1979:4) att ytterligare tjänster för fritidsassistenter skulle inrättas. Chefen för justitiedepartementet uttalade i förra årets budgetproposition att han i rådande budgetläge inte ansåg sig kunna tillstyrka isoleringsutredningens förslag i denna del (prop. 1979/80:100, bil. 5 s. 80). Justitieutskottet delade departementschefens uppfattning (JuU 1979/80:34 p. 2 s. 9).

Utskottet saknar anledning att nu göra en annan bedömning än när frågan togs upp förra året. Utskottet avstyrker således bifall till motion 684 i nu behandlad del.

Kvällsinläsning

I motion 684 framställs önskemål om senare kvällsinläsning vid de slutna anstalterna.

F. n. låses dörrarna till de intagnas bostadsrum regelmässigt kl. 20.00 vid de slutna anstalterna. Någon inläsning i bostadsrummen sker dock inte på nya lokalanstalter.

Frågan om senare kvällsinläsning har tagits upp i olika sammanhang.

År 1976 behandlade utskottet två motioner i vilka begärdes förhöjt anslag i syfte att möjliggöra en senare inläsning. Utskottet förklarade sig berett att

uttala sin principiella anslutning till motionsförslagen och förordade att frågan skulle utredas. Riksdagen följde utskottet (JuU 1975/76:28 p. 2 s. 4 f, rskr 274).

Isoleringsutredningen uttalade i sitt betänkande att målsättningen på sikt måste vara att inlåsningen senareläggs. Utredningen redovisade beräkningar från år 1977 enligt vilka kostnaderna härför skulle överstiga 5 milj. kr. för varje timme varmed låsningen uppsköts. Med hänvisning till de prioriteringar som måste göras med hänsyn till det statsfinansiella läget och med beaktande av att de negativa effekterna av kvällsinlåsningen var högst begränsade ville utredningen dock inte föreslå en omedelbar senareläggning av kvällsinlåsningen.

Frågan berördes i förra årets budgetproposition. Departementschefen uttalade då att han anslöt sig till isoleringsutredningens uppfattning att en sådan reform, fastän den framstår som i och för sig angelägen, inte kan genomföras (prop. 1979/80:100, bilaga 5 s. 81). Vid behandling av ett motionsyrkande i ämnet förra året förklarade sig utskottet dela departementschefens uppfattning. Riksdagen följde utskottet (JuU 1979/80:34 p. 2 s. 10).

Utskottet finner inte skäl att när frågan nu åter aktualiserats inta annan ståndpunkt än förra året. Utskottet avstyrker således bifall till motion 684 i nu behandlad del.

Permissioner

I motion 684 begärs att permissionmöjligheterna förbättras och att permissionerna medvetet används i rehabiliteringssyfte. Vidare berörs i motionen permissionerna för de utlänningar som är intagna på anstalterna.

Som tidigare har sagts övervägs olika frågor rörande permissioner från kriminalvårdsanstalterna av permissionsutredningen, och utredningen planerar att avlämna ett betänkande senare i år. Med hänsyn till det utredningsarbete som pågår saknas enligt utskottets mening skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 684 i nu behandlad del.

Telefonautomater

I motion 684 efterlyses en ökning av antalet telefonautomater vid kriminalvårdsanstalterna.

F. n. finns det telefonautomater för de intagna vid lokalanstalter och öppna rixsanstalter samt vid vissa slutna rixsanstalter. Enligt vad utskottet har erfarit har fråga uppkommit om att bl. a. av säkerhetsskäl med hänsyn till narkotikaproblemen ta bort telefonautomaterna från vissa anstalter.

Isoleringsutredningen föreslog i sitt betänkande att telefonautomater

borde installeras vid flera slutna riksanstalter. I förra årets budgetproposition redogjorde chefen för justitiedepartementet för isoleringsutredningens förslag i denna del. Han uttalade då att principen självklart bör vara att de intagna skall ha tillgång till telefon, om inte särskilt starka skäl talar emot det men att frågan fick prövas av kriminalvårdsstyrelsen från fall till fall (prop. 1979/80:100, bil. 5, s. 80 f). Vid behandling av en motion i ämnet anslöt sig justitieutskottet till departementschefens uttalande. Riksdagen följde utskottet (JuU 1979/80:34 p. 2 s. 10).

Vid bedömande av frågan om de intagna skall ha tillgång till telefon måste enligt utskottets mening göras en avvägning mellan säkerhetsintressena och telefonernas betydelse för att bryta de intagnas isolering. Som utskottet anfört förra året får frågan prövas av kriminalvårdsstyrelsen från fall till fall. Med detta uttalande avstyrker utskottet bifall till motion 684 i nu behandlad del.

Förenade Fångars Centralorganisation

I motion 684 begärs att FFCO (Förenade Fångars Centralorganisation) erkänns som förhandlingspart i kriminalpolitiska frågor.

Motsvarande yrkanden har behandlats av utskottet åren 1977, 1978, 1979 och 1980 (JuU 1976/77:29, JuU 1977/78:31, JuU 1978/79:32, JuU 1979/80:34). Utskottet har åberopat att förhållandet mellan intagna och kriminalvårdsstyrelsen inte är ett partsförhållande i arbetsrättslig mening. Lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, som är tillämplig på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, utgjorde därför inte stöd för förenings- eller förhandlingsrätt, och en organisation av intagna kunde ej tillerkännas sådan förenings- och förhandlingsrätt som tillkommer arbetstagarorganisation enligt den lagen. Det beskrivna rättsläget var enligt utskottets mening en naturlig konsekvens av de grundläggande tvångsmomenten i kriminalvården, och någon ändring härvidlag kunde inte komma i fråga. Det sagda hindrade inte, uttalade utskottet vidare, att de intagna inom ramen för reglerna i 36 § lagen om kriminalvård i anstalt borde ges möjlighet att påverka sin situation så långt förhållandena det medger.

Utskottet vidhåller sina tidigare ställningstaganden. Önskemålet i motion 684 i denna del bör ej vinna bifall.

Eftervård

I motion 682 framställs, såvitt nu är i fråga, önskemål om bättre eftervård av intagna på kriminalvårdsanstalt.

År 1979 behandlade utskottet en motion med samma innehåll. Utskottet avstyrkte då bifall till motionen med hänvisning bl. a. till att regeringen hade aviserat att två kommittéer på det kriminalpolitiska området skulle tillkallas. Riksdagen följde utskottet (JuU 1978/79:32 p. 2 s. 15).

De kommittéer som utskottet syftade på har sedermera tillkallats. Den ena, fängelsestraffkommittén (Ju 1979:04), har i huvudsak i uppdrag att behandla frågor som har direkt anknytning till fängelsestraffets utformning (kommittéberättelsen 1980 del II s. 34). Den andra, frivårdskommittén (Ju 1979:05), skall bl. a. pröva frågor om den framtida utformningen av kriminalvård i frihet (kommittéberättelsen 1980 del II s. 50).

Kommittéerna beräknas avsluta sitt arbete under år 1982.

Med hänsyn till det vitsyftande utredningsarbete som pågår beträffande utformningen av påföljdssystemet anser utskottet att det inte finns skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 682 i nu behandlad del.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *förvaltning av fastigheter*
att riksdagen godkänner den av departementschefen beräknade driftstaten,
2. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 1) till *Kriminalvårdsanstalterna* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 990 989 000 kr.,
3. beträffande *utvärdering av verksamheten med narkotikafria avdelningar*
att riksdagen avslår motion 1980/81:422 i denna del (yrkande 1),
4. beträffande *narkotikaproblemen inom kriminalvårdsanstalterna*
att riksdagen med anledning av motion 1980/81:348, motion 1980/81:420, motion 1980/81:422 i denna del (yrkande 2), motion 1980/81:423 i denna del (delvis), motion 1980/81:682 i denna del (delvis), motion 1980/81:887 i denna del (delvis), motion 1980/81:892 i denna del (delvis), motion 1980/81:1184 och motion 1980/81:1913 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende,
5. beträffande *häktning och anhållande av narkotikamissbrukare*
att riksdagen avslår motion 1980/81:346 och motion 1980/81:892 i denna del (delvis),
6. beträffande *mindre anstaltsavdelningar*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis) och motion 1980/81:1180,

7. beträffande *studiemöjligheter*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
8. beträffande *fritidsassistenter*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
9. beträffande *kvällsinläsning*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
10. beträffande *permissioner*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
11. beträffande *telefonautomater*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
12. beträffande *Förenade Fångars Centralorganisation*
att riksdagen avslår motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 2 delvis),
13. beträffande *eftervård*
att riksdagen avslår motion 1980/81:682 i denna del (delvis).

3. **Frivården.** Regeringen har under punkt E 3 (s. 72 och 73) föreslagit riksdagen att till Frivården för budgetåret 1981/82 anvisa ett förslagsanslag av 174 241 000 kr.

Motioner

I motion 1980/81:684 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås, såvitt nu är i fråga, att riksdagen under förevarande anslag beslutar att anvisa ett med 2 520 000 kr. i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp avseende behandlings- och stödåtgärder samt bildnings- och kontaktverksamhet (yrkande 3).

I motion 1980/81:1570 av Doris Håvik m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen beslutar att medlen till behandlings- och stödåtgärder under förevarande anslag skall utgå med av kriminalvårdsstyrelsen yrkade 7 510 000 kr.,

2. att riksdagen beslutar uttala sig för att försöksverksamheten med juridisk hjälp till klienter vid frivårdens behandlingscentral i Stockholm permanentas,

3. att riksdagen i skrivelse till regeringen uttalar att reglerna för övervakares ersättning för särskilda kostnader och särskilda insatser ses över och görs mer flexibla.

*Utskottet***Budgetfrågor**

Under denna punkt föreslår regeringen att riksdagen anvisar ett förslagsanslag av 174 241 000 kr. vilket innebär en höjning i förhållande till anslaget för innevarande budgetår med 13 862 000 kr.

Beträffande anslagsposten behandlings- och stödåtgärder innebär regeringens förslag att 5 milj. kr. anvisas. För innevarande budgetår anslag riksdagen 6 588 000 kr. Genom regleringsbrev har regeringen föreskrivit att högst 500 000 kr. av detta belopp skulle belasta anslagsposten ersättningar till övervakare. Regeringens förslag beträffande anslagsposten behandlings- och stödåtgärder innebär således en minskning med 1 088 000 kr.

I motion 684 och motion 1570 hemställs att 7 510 000 kr. skall anslås till behandlings- och stödåtgärder.

Beträffande delposten bildnings- och kontaktverksamhet innebär regeringens förslag att 150 000 kr. anvisas. I motion 684 föreslås en medelsanvisning om 160 000 kr.

Kriminalvård i frihet förekommer för dem som har dömts till skyddstillsyn, som har blivit villkorligt frigivna från fängelsestraff eller som har överförs till vård utom anstalt efter dom på internering. Antalet personer som undergick kriminalvård i frihet var den 1 januari 1980 ca 16 000. Ansvaret för frivården åvilar i första hand kriminalvårdens frivårdsorganisation som f. n. består av 66 skyddskonsulentdistrikt. Som lokala organ för kriminalvården i frihet finns f. n. 49 övervakningsnämnder.

Sedan 1973 års kriminalvårdsreform har en fortlöpande förstärkning skett av frivårdens resurser. Bl. a. har personalen fördubblats sedan år 1974. Utskottet har förståelse för motionärernas önskemål om ytterligare satsningar på frivårdsområdet. Med hänsyn till det ansträngda statsfinansiella läget anser sig utskottet dock inte kunna tillstyrka en medelsanvisning utöver vad regeringens förslag innebär. Utskottet avstyrker således bifall till motionerna 684 och 1571 i nu behandlade delar.

Utskottet godtar regeringens medelsberäkning.

Straffades skulder

Vid frivårdens behandlingscentral i Stockholm bedrivs sedan drygt fem år en försöksverksamhet med juridisk hjälp till klienter. Genom denna verksamhet har frivårdens klienter kunnat få bistånd med ärenden som gäller bl. a. avskrivning och nedskrivning av skulder.

I motion 1570 yrkas att denna verksamhet skall permanentas.

Inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) har problemet med de straffades skulder uppmärksamrats. I rapporten (1977:4) Straffades skulder konstateras att en stor del av de dömda är skuldsatta. Vidare anförs att det utan vidare kan fastslås att skuldbelastningen utgör ett problem för den dömda när

det gäller hans möjligheter och vilja att anpassa sig i samhällslivet. Rapporten låg till grund för den särskilda regel om eftergift av böter när någon har dömts till fängelse i två år eller mer som riksdagen nyligen antog i samband med avskaffandet av brottspåföljden internering (se prop. 1980/81:76 s. 53–56). Det aktuella problemet har också berörts i samband med diskussioner om marknadsanpassad ersättning till de intagna i kriminalvårdsanstalter (se bl. a. direktiven till MAIK-kommittén /Ju 1979:08/ i 1980 års kommittéberättelse s. 71 f och JuU 1978/79: 2 s. 9 f). Den år 1974 tillkallade ungdomsfängelseutredningen tog i sin förordning (SOU 1977:83) Tillsynsdom upp problemet med de dömdas skuldbördor på grund av utdömda skadestånd.

I kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och anvisningar om behandlingsplanering i anstalt (FAK 1981:6) sägs under rubriken Ekonomi följande.

Många åtgärder kan vidtas under anstalts- och frivårdstiden för att sanera den intagnes skulder och förebygga att nya uppstår. Som exempel på sådana åtgärder kan nämnas kontakt med kronofogde, andra borgenärer, socialbyrå och hyresvärd samt sökande av eftergift för utgivet bidragsförskott. Arbets- och utbildningsnheten vid kriminalvårdsstyrelsen har utgivit en informationsskrift "Utan skuld", som är en kortfattad sammanställning av gällande regler vid vissa ekonomiska mellanhavanden.

I samband med att en övervakning börjar skall, enligt 19 § frivårdsförordningen (1977:329), en plan upprättas för övervakningen. Denna skall ange vilka åtgärder som skall vidtas. I planen skall enligt kriminalvårdsstyrelsen bl. a. anges den dömdes behov av åtgärder i fråga om ekonomi (KVVFS 1978:2).

I kriminalvårdsstyrelsens anvisningar för övervakare och förtroendemän anges bl. a. följande.

Övervakaren bör tillsammans med den övervakade gå igenom den ekonomiska situationen och vid behov göra upp en budget. Den bör vara så realistisk som möjligt. Erfordras bidrag av allmänna medel har klienten samma rätt härtill som andra medborgare. Hänvändelse bör ske till ortens socialbyrå men det är alltid lämpligt att diskutera problemen med frivårdsassistenten.

Ofta behövs underhandlingar och samarbete med socialvård, kronofogdemyndigheter eller lokala skattemyndigheter. Övervakaren kan då hjälpa den övervakade, eventuellt i samråd med frivårdsassistenten, att på bästa sätt ordna upp situationen.

I den tidigare nämnda BRÅ-rapporten föreslogs bl. a. vissa praktiska åtgärder som syftade till att ge kriminalvårdens klienter hjälp med att planera sin ekonomi. Bl. a. uttalades att den assistent som handhar den ekonomiska planeringen i flertalet fall torde kunna lämna bistånd när det gäller åtgärder såsom ansökan om eftergift m. m. eller förhandlingar med fordringsägare. Enligt rapporten kunde också övervägas att – för biträde i mera komplicerade angelägenheter – mera fast knyta juridiska rådgivare till skyddskonsum-

lentorganisationen. I rapporten togs också upp frågan om samverkan mellan kriminalvårdens myndigheter och kronofogdemyndigheterna. Ett vidgat samarbete angavs vara av stor vikt, och enligt rapporten borde en arbetsgrupp med representanter för riksskatteverket, kronofogdemyndigheterna och kriminalvården tillsättas för att utveckla lämpliga former för sådant samarbete.

Utskottet har inhämtat att ett väl fungerande samarbete mellan kriminalvården och kronofogdemyndigheterna, som ger goda praktiska resultat, förekommer på olika håll i landet. Utskottet har vidare inhämtat att kriminalvårdsstyrelsen planerar att senare i år sätta i gång ett arbete, som syftar till att med utgångspunkt i erfarenheterna av den hittillsvarande verksamheten vidareutveckla och bredda samarbetet mellan kriminalvårdens myndigheter och kronofogdemyndigheterna.

Enligt utskottets mening är det angeläget att kriminalvårdens klienter får hjälp med att ordna upp sin ekonomi; en tyngande skuldbörda kan uppenbarligen i många fall försvåra den dömdes anpassning till samhällslivet. Av redogörelsen ovan framgår att klienterna får sådan hjälp på olika sätt, främst genom kriminalvårdens assistenter men också genom att representanter för kronofogdemyndigheterna tar direkt kontakt med klienterna och – i Stockholm – därjämte genom särskild juridisk expertis. Yrkandet om permanentning av verksamheten i Stockholm väcker frågan hur sådan hjälp bör vara anordnad mera generellt. I det sammanhanget vill utskottet peka på att kriminalvårdens assistenter är väl utbildade och att de i de allra flesta fall torde ha möjlighet att ge klienterna den hjälp som behövs när det gäller sådana ekonomiska frågor som det här handlar om. Vidare måste observeras att en uppbyggnad inom kriminalvården av en kår experter på området i viss mån kan sägas komma att stå i strid mot den av statsmakterna senast vid kriminalvårdsreformens genomförande fastlagda principen att kriminalvårdens klienter har samma rätt till samhällets stödinsatser som andra medborgare. Det sist sagda kan enligt utskottets mening sägas tala för att man bör pröva möjligheter som innebär att andra myndigheter – med experter på de frågor det här gäller, dvs. främst kronofogdemyndigheterna – i större utsträckning än f. n. biträder kriminalvårdens klienter.

Av vad som tidigare sagts framgår att kriminalvårdsstyrelsen planerar ett arbete som syftar till att vidga och bredda samarbetet med kronofogdemyndigheterna. I avvidan på resultatet av ett sålunda utvidgat samarbete bör riksdagen enligt utskottets mening inte ta något initiativ med anledning av motion 1570 i denna del.

Ersättning till övervakare

I motion 1570 efterlyses mera flexibla regler för övervakares ersättning för särskilda kostnader och särskilda insatser.

Inom frivårdsorganisationen finns ca 9 000 lekmannaövervakare. De

ersätts med 100 kr. i månaden per övervakaruppdrag. Hälften av detta belopp är arvode och hälften är kostnadsersättning. De kan också i vissa fall få ersättning för resor och förlorad arbetsförtjänst. Vidare kan de få arvode för "särskilda stödåtgärder". Detta arvode utgår med 20 kr. per timme under högst 20 timmar per månad. Med särskilda stödåtgärder avses bl. a. speciella insatser i exempelvis arbets- eller utbildningssituationer, tillsyn vid vistelse i annan miljö under viss tid, mer regelbunden aktivering i fritidshänsedande, systematisk planering och uppföljning av ekonomiska frågor och samtalsterapi eller liknande åtgärder (FAK 1978:4).

De nuvarande reglerna om arvode till övervakare började tillämpas budgetåret 1977/78. De hade aviserats i 1977 års budgetproposition. Vid behandlingen av denna uttalade utskottet sin anslutning till den nya ordningen och anförde att det var värdefullt att övervakare i vissa speciella fall kan ges gottgörelse utöver den ordinarie ersättningen (JuU 1976/77:29 p. 3 s. 14).

Enligt utskottets mening måste reglerna om ersättning till övervakarna vara sådana att de främjar en önskvärd rekrytering till övervakaruppdrag och möjliggör att särskilda insatser sker för klienterna. Det sagda kan enligt utskottets mening i och för sig anses tala för åtgärder i den riktning som motionärerna förespråkar. Emellertid har det enligt utskottets uppfattning inte kommit fram något som tyder på att reglerna skulle vara behäftade med sådana brister att det finns skäl för riksdagen att i nuvarande statsfinansiella läge ta något initiativ till sådan åtgärd som efterlyses i motionen. En annan sak är att de förändringar i penningvärdet som ägt rum sedan de nuvarande ersättningsbeloppen fastställdes kan motivera att man i det kommande budgetarbetet överväger en justering av beloppen. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 1570 i nu behandlad del.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1980/81:684 i denna del (yrkande 3) och på motion 1980/81:1570 i denna del (yrkande 1) till *Frivården* för budgetåret 1981/82 anvisar ett förslagsanslag av 174 241 000 kr.,
2. beträffande *straffades skulder*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1570 i denna del (yrkande 2),
3. beträffande *ersättningen till övervakare*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1570 i denna del (yrkande 3).

4. **Maskin- och verktygsutrustning m. m. m. fl. anslag.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna E 4–E 7 (s. 74 och 75) och hemställer

1. att riksdagen till *Maskin- och verktygsutrustning m. m.* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 11 500 000 kr.,
2. att riksdagen till *Engångsanskaffning av inventarier m. m.* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 3 400 000 kr.,
3. att riksdagen till *Utbildning av personal m. fl.* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 5 441 000 kr.,
4. att riksdagen till *Vårdutbildningsnämnden* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 4 400 000 kr.

5. **Byggnadsarbeten för kriminalvården.** Regeringen har under punkt E 8 (s. 75–78) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga regeringen att besluta om byggnadsarbeten för kriminalvården inom de kostnadsramar som har förordats i propositionen, dels bemyndiga regeringen att fastställa tillgångsvärden i enlighet med vad som har anförts i propositionen, dels till Byggnadsarbeten för kriminalvården för budgetåret 1981/82 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.

Motioner

I motion 1980/81:681 av Torsten Gustafsson (c) och Per-Axel Nilsson (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kriminalvårdsanstalten i Lärbro bör kvarstå inom anstaltsorganisationen och att – om Lärbroanstalten ej anses böra bibehållas – nedläggningen samordnas med byggandet av en ny lokalanstalt på Gotland.

I motion 1980/81:1571 av Marie-Ann Johansson m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen uttalar att det finns skäl att överväga om planerade lokalanstalter inom kriminalvården i vissa fall bör ersättas av frigångshem i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen uttalar att frigångshem bör omfatta 5–10 platser och vara belägna i redan befintliga bostadsområden.

Utskottet

Budgetfrågor m. m.

Riktlinjer i fråga om utformningen av kriminalvårdens anstalter antogs genom 1973 års kriminalvårdsreform. Riksdagen har vid behandlingen av 1980 års budgetproposition godkänt en principplan för förändringar i lokalanstaltsorganisationen (prop. 1979/80:100, bil. 5 s. 68–72, JuU 34

s. 1–4, rskr 282). Planen innebär att nya lokalanstalter uppförs i områden som f. n. har brist på lokalanstaltsplatser, i första hand Stockholmsområdet. Vidare förutsätts i planen att ett antal anstalter från 1800-talet samt vissa andra anstalter som är i mycket dåligt skick byts ut.

Regeringens förslag under förevarande punkt innebär bl. a. att tidigare beslutade kostnadsramar för aktuella byggnadsarbeten räknas upp. Vidare förs i investeringsplanen upp en preliminär kostnadsram samt beräknas medel för en ny lokalanstalt i Täby.

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens begäran om bemyndigande att besluta om byggnadsarbeten för kriminalvården och att fastställa tillgångsvärden, och utskottet godtar regeringens medelsberäkning.

Kriminalvårdsanstalten Lärbro

I motion 681 framställs önskemål om att kriminalvårdsanstalten Lärbro bör kvarstå inom anstaltsorganisationen eller i allt fall inte läggas ned förrän i samband med att det byggs en ny lokalanstalt på Gotland.

Kriminalvårdsanstalten Lärbro tillkom år 1956 på initiativ av fängsvårdens byggnadskommitté och inrättades i ett tidigare beredskapssjukhus på norra Gotland. Enligt beslut av regeringen i mars 1979 har den omvandlats från riksanstalt till lokalanstalt inom Nyköpingsregionen. Anstalten har f. n. 44 platser, varav 4 för kvinnor. Enligt samma beslut skall Lärbroanstalten läggas ned i samband med att den första av två planerade lokalanstalter i Stockholmsområdet tas i bruk.

Frågor om platsreducering vid Lärbroanstalten och om nedläggning av anstalten har tidigare uppmärksammats av utskottet (JuU 1975:11, JuU 1976/77:29 och JuU 1978/79:32).

Den i det föregående nämnda principplanen för förändringar i lokalanstaltsorganisationen byggde på förslag som lagts fram av en arbetsgrupp inom justitiedepartementet i promemorian (Ds Ju 1979:9) Platstillgång och platsbehov vid kriminalvårdens anstalter. I sina överväganden utgick arbetsgruppen från det beslut om nedläggning av Lärbroanstalten som regeringen fattade i mars 1979. Arbetsgruppen tillade att tillkomsten av en ny lokalanstalt i Visby kan ge utrymme för omplacering av viss övertalig personal från Lärbro.

Den första nya lokalanstalten i Stockholmsområdet (Huddinge) kan enligt vad utskottet inhämtat beräknas vara färdigställd i februari 1983. Den i motionen och i departementspromemorian nämnda nya lokalanstalten i Visby beräknas bli tagen i bruk år 1985.

Vid ställningstagande till önskemålet om bibehållande av Lärbroanstalten vill utskottet till en början konstatera att bl. a. anstaltens ålder och skick talar emot ett principbeslut om att anstalten skall behållas. Vad som kan diskuteras är – såsom också motionärerna förutsätter – vid vilken tidpunkt nedläggningen bör ske. Tidigare beslut om nedläggning av anstalten har

skjutits på framtiden. Av olika orsaker kan det vara motiverat att Lärbroanstalten blir kvar i sin nuvarande funktion även efter det att den första nya lokalanstalten i Stockholmsområdet tas i bruk våren 1983. Sådana orsaker kan vara t. ex. ett fortsatt stort behov av anstaltsplatser och av statsfinansiella eller andra skäl betingade förskjutningar i byggnadsverksamheten. Huruvida anstalten kan behållas för tid därutöver, t. ex. till dess en ny lokalanstalt på Gotland står färdig, är enligt utskottets mening svårbedömbart. Starka skäl – bl. a. hänsynen till berörd personal – talar dock för att nedläggningen av Lärbroanstalten samordnas med färdigställandet av den nya lokalanstalten såsom motionärerna förordar.

Utskottet utgår från att regeringen utan särskilt initiativ från riksdagens sida i det fortsatta arbetet på förverkligandet av principplanen för lokalanstaltsorganisationen noga beaktar intresset av en sådan samordning. Av särskild vikt härvidlag är att besked av betydelse för personalen lämnas i god tid. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 681.

Frigångshem

I motion 1571 efterlyses en ökad satsning på frigångshem. Enligt motionärerna bör det övervägas om planerade lokalanstalter inom kriminalvården i vissa fall bör ersättas med frigångshem. Motionärerna anför vidare att frigångshemmen bör omfatta 5–10 platser och vara belägna i redan befintliga bostadsområden.

Den grundläggande bestämmelsen om s. k. frigång finns i 11 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Enligt denna bestämmelse kan den som är intagen i lokalanstalt medges att under arbetstid utföra arbete eller delta i undervisning m. m. utom anstalten. Syftet med frigång är att underlätta anpassningen i samhället. Om särskilda skäl föreligger kan också den som är intagen på riksanstalt medges frigång.

En huvudtanke i 1973 års kriminalvårdsreform var att frigång borde utnyttjas i större utsträckning (JuU 1974:2 s. 32). Antalet intagna som arbetar eller studerar under frigång har ökat successivt. Budgetåret 1978/79 var i genomsnitt 11,5 % av de intagna på lokalanstalt sysselsatta i frigång.

Vid projekteringen av de nya lokalanstalterna utgår man från att 25 % av de intagna skall vara sysselsatta i frigång.

Under de senare åren har särskilda anstaltsplatser inrättats för dem som är sysselsatta i frigång. Det finns bl. a. sex anstalter som är avdelade för enbart dem som har frigång. Dessutom finns det särskilda frigångsavdelningar på vissa anstalter.

I den i det föregående nämnda promemorian (Ds Ju 1979:9) Platstillgång och platsbehov vid kriminalvårdens anstalter togs även upp frågan om frigångsplatser, och man fann att de nya lokalanstalternas utformning gör det

möjligt att avdela frigångsplatser utan att det nämnvärt inverkar på den övriga platstillgången.

Enligt utskottets mening är de ökade satsningarna på frigång som sker mycket angelägna. Utskottet anser också, i linje med vad motionärerna anför, att det kan finnas fog för att låta frigångsanstalterna omfatta relativt få platser och vara belägna i redan befintliga bostadsområden. Platstillgången på anstalterna är f. n. hårt ansträngd; såvitt utskottet har funnit är dock inte behovet av frigångsplatser särskilt framträdande i jämförelse med platsbehovet i övrigt. Med hänsyn härtill och till att riksdagen så sent som förra året fattade beslut om den fortsatta utbyggnaden av lokalanstalterna anser utskottet det inte påkallat med någon åtgärd av riksdagen med anledning av motion 1571.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *kostnadsramar*
att riksdagen bemyndigar regeringen att besluta om byggnadsarbeten för kriminalvården inom de kostnadsramar som har förordats i propositionen,
2. beträffande *tillgångsvården*
att riksdagen bemyndigar regeringen att fastställa tillgångsvården i enlighet med vad som har anförts i propositionen,
3. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen till *Byggnadsarbeten för kriminalvården* för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.,
4. beträffande *kriminalvårdsanstalten Lärbro*
att riksdagen avslår motion 1980/81:681,
5. beträffande *frigångshem*
att riksdagen avslår motion 1980/81:1571.

Stockholm den 12 maj 1981

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Maja Bäckström (s) och Ulla-Britt Åbark (s).